
 BUTLLETÍ DEL
CENTRE EXCURSIONISTA
DE CATALUNYA

ANY XI

FEBRER DE 1901

N.º 73

EL MAL DE MONTANYA

El mal de montanya, entitat mòrbida pot-ser no ben definida encara, existeix realment. Sa coneixença com tal entitat data d'una època recent. Se la sofria, en silenci la major part de vegades, més ningú li havia posat nom.

En Europa seria, sèns dubte, en els Alps, en raó de la gran alçada de llurs pichs, aon se la deuria patir més sovint. Més, malgrat això, ben poques vegades se la troba citada ab son propi nom en els fastos d'aqueixes montanyes. La concepció vulgar, que consisteix en considerar els trastorns orgànichs que's ressenten en una forta ascensió com derivats d'una certa debilitat física o moral, ha degut tancar la boca de molts ascensionistes, el coratge dels quals ha pogut flaquejar davant la resistència passiva dels obstacles naturals.

No és pas raro trobar-se ab individus que posen en dubte l'existència de dit mal y ab alguns altres, en nombre més restret, val a dir-ho, que la neguen en rodó. Més jo crech que en l'estat actual de nostres coneixements pot considerar-se com sospitós d'ignorancia o de fatuitat un entoçuniment massa fort sobre aquest subjecte; encara que, ben mirat, això poch ens interessa, que no perquè hi hagi qui s'empenyi en negar-lo, el mal de montanya, deixarà d'existir.

Els símptomes de dit mal poden resumir-se així: deixa-

desa, desgana absoluta, basqueig, sed excessiva, freqüència de pols, ofech, debilitat y dolors a les cames, als genolls y al cap, desordres visuals, parpelleig, ensòpiment, sòn invencible y, devegades, hemorragies per diverses vies.

Com pot suposar-se, és precis estar ben atrapat pel mal pera carregar ab tot aquest aplech simptomàtic. Hi ha casos lleugers en que tot se redueix a una deixadesa especial y a la sòn irresistible, símptoma aquest darrer molt freqüent que fa la seva aparició instantania al moment en que un s'asseu pera pendre repòs, més del quin un se'n deslliura la major part de les vegades dormint un quart d'hora tot lo més. En altres casos tant sols se sofreixen els efectes d'un cert estat d'anèmia cerebral. Més al costat d'aquests n'hi han d'altres en els que l'aplech de desordres se presenta ab caràcters quasi esparveradors.

No s'ha pas de forçar gaire l'imaginació pera comprendre que en tals circumstancies les diferencies individuals hi juguen un gran paper. Y és que passa aquí com en tota mena de malalties: hi han subjectes predisposats y d'altres refractaris *en apariència*. Y subratllo aposta aquesta paraula pera indicar, y fins afirmar de la manera més categòrica, que ningú té'l dret de creure's absolutament refractari al mal de montanya. Pera això fóra precis haver escalat abans l'Himalaya fins a son pich més alt sense gran molestia, atreviment impossible d'esser portat a cap, avuy per avuy, per l'organisme humà. La vida s'extingiria abans d'arribar a terme.

— ¡Més l'home, — algú'm dirà, — ja l'ha sobrepujada, l'altura de l'Himalaya!

Cert; no fa pas molt temps que Mr. Berson, a bord de son aerostat, s'enlairà fins a l'altura de 9,150 metres. Més fixin-se ab aquest resum de son recit: «A 4,200 metres: lleugers batements de cor. A 6,750 metres: començo a respirar oxigen, acció excel·lent. A 8,000 metres: no puch interrompre l'aspiració d'oxigen per molts segons sense res sentir debilitats perilloses. A 9,000 metres. Temperatura: 47°9. Baròmetre: 231 milímetres». M. Tissandier ja'ns

havia dit que a bord d'un aerostat la respiració's fa penible a partir dels 4,400 metres. Hi ha dret de suposar que l'aparició d'aquests desordres tindria lloch més tard si's pogués reglar la velocitat ascensional de manera que fes possible l'establiment de l'acostumança.

Tenint en compte aquests datos, fa de molt mal creure que aquest *mal d'aerostat* y nostre mal de montanya siguin la mateixa cosa. Jo crech que entre'ls dos hi ha bon xich de diferencia. No pot pas negar-se que tant l'un com l'altre arrenquen son origen d'una causa comuna: la rarefacció de l'aire; més al primer cas li manca'l concurs d'un factor indispensable: la fadiga. Pera que'ls efectes fossin idèntichs, fóra precís o fadigar-se molt fent esforços continuats en la barqueta de l'aerostat o escalar els més alts pichs, sense moure-s, per medi de funiculars o ascensors, cosa que podrà fer-se d'aquí a cinch o sis anys a la Jungfrau. Mentres això no sigui possible, continuarem exposats, com fins ara, a patir el veritable mal de montanya en els llochs elevats.

No hi ha dubte possible recordant-se de les paraules ja citades de Mr. Berson y de M. Tissandier: «A 4,200 metres—diu el primer—lleugers batements de cor.» «La respiració's fa penible a partir dels 4,400 metres», diu el segon. Donchs bé: jo crech estar dintre lo cert afirmant que si aquests senyors, en lloch de limitar llur treball a la lectura de llurs baròmetres y termòmetres asseguts còmodament a la barqueta, haguessin fet llurs ascensions enfilant-se pel rocam; marxant per damunt de glaç o enfonzant-se en la neu a cada dos per tres, ben cert que haurien sofert, bon xich abans dels 4,000 metres, alguna cosa més que *lleugers* batements de cor o un poch de dificultat respiratoria.

En apoy de lo que acabo de dir citaré l'experiencia feta per M. P. Regnard: Dos conills d'Indies són ficats dintre una campana pneumàtica; l'un d'ells, tancat dintre una roda moguda elèctricament, és forçat a marxar sense parar; l'altre queda tranquil. Tant sols el primer se troba pres pel mal de montanya (asfíxia). L'altre, dintre una

atmòsfera quina rarefacció corresponia a la de l'aire a 8,000 metres (Himalaya), no és gens atacat, mentres que'l primer s'asfixia als 4,000 metres. És, donchs, ben bé la fatiga la que imprimeix son segell al mal d'ascensió fins a convertir-lo en mal de montanya, y lo que fa també avançar l'aparició de desordres que no eren d'esperar fins a una més forta altura.

L'agotament nerviós y muscular produïts per un es-carraçament exagerat posen a l'ascensionista en molt males condicions. Molt sovint no's tracta ja tant sols de la fatiga adquirida'l dia mateix de l'ascensió, sinó també de l'acumulada durant els dies anteriors, la qual, ab la cooperació d'un mal menjar y d'un insuficient dormir, constitueix tot plegat una mena de dèficit orgànic que és precís liquidar bé abans d'empendre l'escalada del cim, part la més penible de tota ascensió seriosa.

Aquest dèficit orgànic tant fàcil de saldar tractant-se de subjectes vigorosos, se torna insolvable en els dèbils o carregats d'un passiu, moltes vegades hereditat, que no'ls permet fer certs gastos baix pena de bancarrota. Lo mateix dich dels malalts del cor o dels pulmons, pels quals les ascensions fortes o penibles són fruita prohibida.

Aquesta manera de considerar l'acció de la fatiga sobre un organisme immersit en una atmòsfera enrarida és la sola que pot donar-nos l'explicació de certes anomalies. Així, per exemple, M. Ch. Rabot, ascensionista intrèpid, ens conta que a la seva ascensió a la Pointe de Charbonnel, a Maurienne, y ja dalt del cim (3,706 metres) fou fortament atacat de sòn ab falta d'apetit, mentres que l'any anterior havia fet l'ascensió a l'Ortler (3,906 metres, 200 de més) sense passar-li res de desagradable. Y acaba dient: «He fet en els Alps una quarantena d'ascensions entre 3 y 4,000 metres. Damunt dos cimals tant sols he sofert lleugeres indisposicions, y en abdues circumstancies estava absolutament reventat per molts dies d'escalades penibles».

La fatiga en son grau més agut sembla esser un factor necessari pera la producció d'aquella sòn invencible que frapa tant sovint als ascensionistes tant bon punt deturen

llur marxa. Més una vegada apaibagat dit estat pel repòs y quan se tracta de passar la nit a la cabana (la situada al peu del casquet del Mont-Blanc, per exemple), la major part de les vegades un no pot aclucar l'ull en tota la nit. L'anemia cerebral persisteix, sèns dubte, més la manera de manifestar-se ha canviat per complert.

El recit d'Egli-Sinclair sobre l'estada que féu a la cabana des Bosses a 4,400 metres (Mont-Blanc) és molt interessant baix aquest concepte: res de sòn espontania; sense l'ajuda de la fenacetina a la dosi de dos grams, presa abans de ficar-se al llit, no hi havia medi d'adormir-se. Falta absoluta d'apetit; el menor esforç se fa penible. A la tercera nit passada d'aquesta manera encara's trobava pitjor, l'acostumança no s'establia. «Lo quart dia de nostra residència—diu—nostre estat començà, poch a poch, a millorar-se. La respiració restà sempre un xich accelerada, sense que'ns en adonessim; més al sol esforç fet pera pujar al llit de campanya, al posar-nos el vestit, a l'ajupir-nos, haviem de respirar profundament.» Cosa que no ha d'extranyar-nos mica, donchs no penso pas que sigui una bona manera de saldar el dèficit de que parlava fa poch, aquesta de no menjar y de quasi no dormir, sobre tot després d'haver-nos fet saber que de desde sa sortida fins a son retorn a Chamonix (del 13 al 25 d'Agost) son pes havia disminuït de 7 kilos, lo que correspon a uns 580 grams per dia.

D'aquesta relació penso que se'n poden treure les conclusions següents:

La fadiga, obrant sobre un organisme sotraguejat per una forta depressió baromètrica, provoca l'aparició dels desordres que caracterisen el mal de montanya. El repòs, per sí sol, sembla esser impotent pera tornar a l'estat normal un organisme massa aclaparat, mentres que aquest segueixi sotmès a una depressió més forta que la que pot bonament soportar. No hi ha pera què esperar el restabliment de l'equilibri (acostumança) en tant que no s'hagi liquidat el dèficit orgànich per medi d'una alimentació y d'un dormir suficients.

En una paraula: se tracta d'una mena de cercle viciós que no hi ha manera de trencar-lo com no sigui descendent ràpidament a la plana.

Dintre d'aquest resum etiològic pot ben veure's la part que correspon a la raresa de l'aire en la producció del mal de montanya; 2 o 300 metres de més són prou, devegades, pera rompre l'equilibri y fer esclatar el seguit de desordres. M. Zumstein, primer ascensionista del Mont-Rose (4,638 metres), no va experimentar en el cim d'aquest la més petita fadiga, mentres que dalt del Mont-Blanc (4,810 metres) reconegué haver sofert el mal.

Una cosa semblant li va passar a M. Lortet. També havia fet algunes ascensions al Mont-Rose sense accident, y li costava molt de creure que'ls 200 metres de més del Mont-Blanc poguessin posar-lo malalt. En els Grands-Mulets (3,050 metres) ell y son company M. Martins se mantien encara en bon estat; en el Grand-Plateau (3,932 metres), Lortet se trobava bé, més sense poguer-se empassar res. Un xich després, els dos amichs tenen que pujar molt poch a poch, patint d'ensopiment y de mal de cap; llur pols, de mala qualitat, batia a ratos fins a 160 y 170 vegades per minut. Arribats ja a la *calotte* (casquet terminal), Lortet se sent incapable d'avançar, trobant-se marejat com si anés en barco; indiferent a tot, son sol desig és el de no avançar més. Solament després d'un llarch repòs dalt del cim pot retornar-se una mica, encara que sentint-se curt d'halè y sense apetit. En una segona ascensió tingué més sort: pogué menjar, més la falta d'halè fou la mateixa, agravant-se al més petit esforç.

No m'entretindrè pas a descriure les ascensions tant instructives com conegudes de Sansurre, de Tindall, etc. Més abans de deixar els Alps pera parlar de nostres Pireneus, no puch estar-me de transcriure aquí alguns paragrafs d'un treball, interessant per molts conceptes, publicat per M. Chanveau (de l'Institut) a la *Revue Scientifique*, del 24 de Març de 1894, en el que'ns conta la seva ascensió al Mont-Blanc. Aquí va'l prefaci:

«Jo crech en el mal de montanya encara que no l'hagi

patit may.» Y després d'això'ns diu que en la seva estada a la cabana dels Grands-Mulets (3,050 metres) no va poder aclucar l'ull en tota la nit. Una vegada dalt el cim, les gràfiques que prengué del pols del guia portaven aquesta sola inscripció: «Sommet Cupelin», y les del seu una sola S apenes visible a un recó de la cartolina, y diu: «Evidentment hi ha aquí com l'indicació d'una tendència a sostreure-m a tot esforç inútil. Més jo proclamo altament que no n'he tingut pas consciencia. Y aquest indici d'apatia's reduceix a tant poca cosa!»

Més encara no havia enllestit. Al baixar pels esglaons tallats en el glaç del Mur de la Côte, aquests li semblaven més relliscosos, costant-li dita baixada un gran esforç muscular. Al peu ja d'aquests, s'enfonzava en la neu més de lo necessari, trobant-la cada vegada més tova a causa, segons creya, de l'acció del sol. «Feu-vos lleuger!» li deya en Cupelin. «Sí, séns dubte hauria pogut fer-me *lleuger* si la fatiga no m'hagués disminuït l'elasticitat dels membres fent-me la marxa cada cop més pesada. Molt sovint, al començament d'una excursió sobre un camp de neu, he pogut contrabalançar la condició desfavorable de ma massa (101 kilos) per la finura de mos moviments y el ressort hàbilment distribuit de mos muscles extensors. Més en això no calia pensar-hi allí dalt del Grand-Plateau. Pesat jo era, pesat me quedava y pesadament mon peu queya damunt la neu, massa disposada a cedir baix el pes. La fatiga resultant dels esforços que'm fou precís fer pera sortir-me dels forats que tant sovint s'obrien sota'ls meus peus, ha quedat com un dels records penibles dels meus viatges...»

«Per fi, ja'ns teniu en els Grands-Mulets, aon demano fer-hi una llarga parada pera reposar-me. Prompte'm sento invadit per la deixadesa y l'apatia que altres sofreixen en el cim del Mont-Blanc. La continuació de les meves experiencies s'entrebanca ab la meua indiferencia. Hauria sigut molt interessant el recullir en aquest moment nostres trasats pneumogràfichs y esfigmogràfichs: ni menys hi penso. Tant sols una cosa m'interessa: el repòs absolut, repòs

muscular, repòs cerebral. L'immobilitat me fa acudir la sòn, una sòn profunda a la que'ls meus companys me deixen sotmès dugues hores y mitja, costant-los treball arrencar-me'n quan fou hora de pensar en el retorn a Chamonix.»

Y acaba dient: «¿Faig mal, després de lo exposat, en dir que jo no conech pas per *mi mateix* el mal de montanya?»

Jo crech, en vista de lo exposat, que'l va arregar ben fort. No era pas el sol, sinó'l mal de montanya, que ja'l tenia aclaparat, lo que havia posat el glaç més relliscós y la neu més tova. Dalt del cim, fent de tripes cor, encara s'aguantava; més quan, ja malalt, tingué que transportar els seus 101 kilos sobre un terreno que li negava un punt d'apoy sòlid, malgrat el descens parcial portat a cap, tingué que donar-se. Ben cert que un cop arribat a la cabana dels Grands-Mulets tenia ja 1,700 metres de menys en el seu actiu; més el seu passiu, en fet de reventament y de fadiga, s'havia enfilat d'un modo enorme. No més que la friolera de dugues hores y mitja li fou precis dormir pera alleugerir el seu dèficit, sense saldar-lo del tot desde'l moment que costà tanta feina arrencar-lo d'aquella bacaina *liquidadora* tant característica del mal de montanya. Els 101 kilos: veus-aquí l'enemich!

Jo també vaig trobar-me atrapat pel mal de montanya en la meva ascensió al Pic d'Aneto (3,404 metres), el més elevat del massiu de les Montanyes Malehides y per tant de tots el Pireneus, a causa, jo crech, de les meves condicions personals tant desfavorables com les de M. Chanveau, encara que del tot contraries: el meu enemich personal era l'extrema petitesa de ma talla. Y, per si an algú pogués interessar-li, aquí va ma filiació vigent en aquella data. Talla: 1'49 metres. Pes: 56 kilos. Edat: 40 anys, no ben fets. Constitució: més aviat musclat que escanyolit. Caràcter: un xich escéptich y no massa poruch. No massa molestet tampoch per l'amor propi. Refractari al mal de mar *fins al present*.

Vaig sortir de Barcelona per Barbastre y Benasque'l 16

de Juliol de 1896, en companyia dels amichs Roca, Franginals y Llagostera, tots metges, com jo mateix, y d'en Samsó, advocat. Nostre pensament era'l d'atacar l'Aneto pel costat de Benasque en comptes de fer-ho, com tot-hom, pel de Luchon: qüestió de novetat y d'economia a la vegada.

Arribàrem a Benasque (1,143 metres) el 17, a dos quarts de nou del vespre. El dia següent fou empleat en buscar guies y en tafanejar un xich per la vila. En suma: cap fatiga. La partida per l'ascensió fou fixada per l'endemà a les tres de la tarda.

Ja'ns teniu, en fi, marxant vers el nord, remontant el curs de l'Esera per sa vora esquerra, en companyia de cinch homes del país y d'un baillet. Arribats al nivell de la vall de Valibierna, quina trenca en angle dret la de Benasque, l'enfilàrem, pujant sempre, fins a una plana anomenada La Ribereta, coberta de pins y travessada pel torrent de Coronas, a la vora del qual passàrem la nit sota una tenda improvisada. A les quatre del matí despertàrem als guies y partírem, deixant els cavalls al cuidado del baillet.

Aquí comença la part un xich seriosa de nostre ascensió. Als 20 minuts de marxa la vegetació s'acabava en sech davant d'un immens enderroch granítich fortament inclinat que tenia tot l'aire de lo que'ls francesos en diuen una *moraine*. Tres hores empleàrem en pujar-lo, cada vegada ab més dificultats a causa del volum sempre progressiu dels troços de granet, quins a dalt de la carena s'havien ja tornat veritables blocs de 1 a 1'50 metres de diàmetre. Arribats al cim d'aquesta tinguérem que seguir-la fins a trobar un indret practicable per aon baixar al glacier de Coronas, situat a l'altra vessant.

En fi, ja som al peu del glacier que calia travessar pera guanyar el coll de Coronas, vers al qual aquell remontava en pendent sempre progressiva. Fins allí, per lo que toca a mi, tot marxava bé; les meves curtes cames semblaven haver triomfat de la dura prova a que acabava de sotmetre-les. Però a l'arribar al darrer terç del glacier, o siga a l'indret en que aquest s'enfila de veres, tinch que deturar-

me molt sovint pera pendre halè. Molt fadigat arribo, per fi, al Coll de Coronas (3,193 metres), aon m'assech pera veure si'm refaig un xich. Atormentat per la set, provo de fer-me-la passar ficant-me troços de neu mig glaçada a la boca, ab gran espant dels guies, que'm pronostiquen que'm reventaré d'un moment a l'altre.

Més calia reprendre l'ascensió pera guanyar el cim d'Aneto, que estava allà dalt, a 200 metres damunt nostre. Altre cop, donchs, en marxa; una mica de volta y ja som al peu del pich. La vista de la seva cúpula emblanquinada per la neu, extesa en pendent de 45°, em dóna esgarrifances. El pendre-la en zigzag no impedeix pas que aquella pujada per una neu bon xich estovada resulti molt aixafadora. Arribat a un cert indret m'enfonzo fins a la cintura en una mena d'esquerda tapada per aquella, costant-me gran treball l'arrencar-me'n. Desde aquest moment ja no soch jo qui marxa: és la meva fantasma. Els meus muscles, com si s'haguessin tornat de cotó fluix, ni d'esma obeeixen els manaments d'una voluntat quasi extingida. Agafat al bastó d'un dels guies y com remolcat per ell, m'arribo fins a un pilot de llambordes de granet que treyen l'esquena per damunt la neu: asseure-m'hi y quedar adormit com un sòch fou obra d'un instant. Una lleugera saccejada'm desperta: veig al guia dret davant meu que'm diu: «Apa, avant, que això s'acaba!» «Avant!» repeteixo d'esma, aixecant-me y reprenent la marxa ab el cor encara adormit, trobant-me al poch rato davant d'un massiu granítich que tenia un cert aire de cosa definitiva. «El pont de Mahomet!» em crida un dels companys veyent-me arribar. Sí, era ben bé aquell el cèlebre pas aixís anomenat per MM. Tchiatcheff y Franqueville, quins en 1842 foren els primers en franquejar-lo. Nom raro, encar que bon xich merescut: «Pera entrar en el Paradís—diu una llegenda àrabe—s'ha de passar per un pont que no té més amplada que'l tall d'una cimitarra.» Aquella cimitarra de granet, al cap-d'avall de la que's trobava'l cim d'Aneto, tindria de llarga uns 15 o 20 metres, no passant de mig metre en cert indret l'amplada del seu tall. Ve a esser una

mena de cresta de pedra que emergeix vertical d'un glacier situat uns 200 metres fondo, la que és precis passar descalç y sense gens de sòn, ben entès... Vaig passar-lo y ben desvetllat, us ho asseguro; la consciencia del perill va retornar-me, sèns dubte, la complerta possessió de mi mateix. Més un cop arribat a l'altra banda, en ple cim, sentar-me y quedar-me altra volta adormit fou la mateixa cosa.

Al despertar-me de nou al cap d'un quart d'hora, tot lo més, el meu primer acte fou el d'apoderar-me d'una ampolla de rom y alleugerir-la, en tres glops, d'una quantitat que no baixaria d'uns 100 grams. Vaig trobar-lo molt bo y deuria assentar-se'm, perquè desde aquell moment em vaig sentir tot un altre. Mon amich Fraginals acabava també de deixondir-se, perquè, com jo, havia sigut victima de la malehida sòn. Es digne de citar-se'l curiós accident que li esdevingué an el seu aparell fotogràfich: l'obturador Thornton-Pickard de que estava proveit y que fins allavores havia funcionat bé no hi hagué manera d'armar-lo dalt del cim: la depressió baromètrica, actuant sobre l'aire contingut en el tubo de goma tancat del disparador, havia inflat aquest fins al punt de no permetre-li'l seu jòch regular; després de la baixada va tornar a funcionar com abans. En un cas semblant podria posar-s'hi remey descargolant la pera de goma o bé punxant-la ab una agulla.

Descendírem, per fi, depressa y corrent a causa de la boira que amenaçava envolquellar-nos. De retorn al Coll de Coronas me fou necessari atipar-me pera calmar mon apetit famèlich, ab gran estranyesa dels meus desgants amichs; fet raro, y pot-ser sense precedent, que sembla demostrar que si hagués pogut estalviar-me un cert grau de fadiga, o, millor dit, que si hagués pogut cambiar les meves cames per unes altres de més llargues, pot-ser hauria sigut el més trempat de tots ells.

Abans d'acabar haig de fer constar una observació de l'amich Fraginals respecte a la sòn que's pateix en les grans altures: «Ja te'n recordaras, em deya, que l'any pas-sat, quan varem enfilear-nos al Canigó ab els amichs Roca y Biada, jo vaig esser l'únich dels quatre que li va agafar

sòn. Donchs bé: per aquella vegada estich segur que va tractar-se de la sòn ordinaria. La nit abans, passada a les barraques de Cadí en les condicions que ja saps, no vaig poguer aclucar l'ull, y, sempre que això'm passa, tot l'endemà estich adormint-me per tot arreu. Però dalt d'Aneto la meva sòn era d'una mena de manera tant estranya que no més puch comparar-la ab la que sol venir després de les grans hemorragies.»

Per acabar, veus-aquí'l resum d'alguns recits que demostren la possibilitat d'experimentar-se desordres orgànichs ben seriosos en altures relativament petites. El meu amich Duran, director de la *Revista de Ciències Mèdiques de Barcelona*, és qui parla: «Sortírem, jo y uns quants amichs, metges tots, del Santuari de Nuria (Pireneus Orientals, Catalunya), pera fer l'ascensió al Puigmal (2,910 metres). A uns 300 metres dessota'l cim ens és precis baixar dels matxos a causa de la clapiça que'l rodeja y reprendre la marxa a peu. A la meitat d'aquest trajecte tinch de deturar-me, y, sobtat per la sòn, em deixo caure sense mirar aon. Allí vaig quedar-m'hi una mitja hora, durant la qual els meus companys s'entretingueren a tirar ab una pistola, a dos passos de mi, sense que jo sentís el més petit soroll. Passat aquest temps, y bon xich refet, vaig arribar al cim sense gran dificultat.»

«L'any següent va succeir-me una cosa pitjor. Fent la travessia de Nuria a Saillagonse, sempre a cavall, arribò al Coll de Finestrelles (2,558 metres), aon baixo del matxo pera orinar. ¡Quina no fóra la meva sorpresa a l'adonar-me de que'l raig d'orina era fortament sanguinós! Un cop baix a Saillagonse comprovo ab molta satisfacció que la meva orina havia recobrat son aspecte normal.»

El Sr. Cadevall, professor del Col·legi de Tarrassa, a l'arribar un dia al cim del Puigmal, sofrí un veritable atach d'hemoptisis que afortunadament no tingué conseqüències desagradables.

Un amich meu, el Dr. Tous, subjecte un xich impressionable, fou aturat, durant la seva ascensió al Puigmal, per la sòn y la falta d'halè, als 2,600 metres aproximada-

ment, molt poch després d'haver baixat del matxo. Y allí's va quedar, sense ganes de pujar al cim.

Per lo que acabo d'exposar pot veure-s clarament que no cal anar-se'n als Alps pera tenir el mal de montanya, ja que aquest pot molt ben agafar-se en nostres Pireneus, y bon xich per dessota dels 3,000 metres.

CONCLUSIONS

El mal de montanya, considerat en esquema, és un producte derivat de la combinació d'aquests dos factors: la rarefacció de l'aire y la fadiga.

El primer, sense'l concurs del segon, constitueix simplement lo que podriem dir-ne *mal d'aerostat*, estat mòrbid que, malgrat la velocitat ascensional propia del cas, necessita, pera esclatar en un mateix subjecte, una depressió baromètrica més forta. En semblants circumstancies la simptomatologia apareix més franca, acusant-se més neta-ment els trastorns d'origen circulatori.

La fadiga, sense'l concurs d'una forta depressió baromètrica, és incapable també de provocar l'aparició de certs símptomes característichs del mal de montanya. Per ella podriem, tot lo més, explicar-nos alguns trastorns derivats de l'agotament muscular, més no l'aparició de certs altres, com, per exemple, la són invencible, y menys encara les hemorragies per diverses vies.

El primer efecte de la progressiva rarsa de l'aire sobre l'organisme s'anuncia per un estat, també progressiu, d'anemia cerebral, al qual la fadiga marca ab un cert segell de gravetat.

En circumstancies iguals, l'aparició del mal de montanya s'avança en raó del gasto de forces fet el dia mateix de l'ascensió, y també del dèficit orgànich, no liquidat encara pel descans que un porta dels dies anteriors; o siga al contrari de lo que passa en les ascensions fetes sense fadiga (aerostat), en quines els trastorns apareixen ab retard o no apareixen, no oferint, en tot cas, la marxa propia del mal que'ns ocupa. Es per això que jo dubto en

considerar com mal de montanya veritable'l que puga patir-se pujant ab funicular o ascensor a la Jungfrau. En semblant cas, més aviat se tractaria de *mal d'ascensió*, entitat patològica que caldrà diferenciar de la primera si és que desitgem posar-nos d'acord d'una vegada sobre aquesta qüestió.

Es quasi inútil dir que hi han subjectes predisposats a aquesta dolencia y que fins un mateix individu pot veure-se'n invadit en un nivell més baix que'l guanyat per ell en altres ascensions sense que li passés gran cosa. Y és que's tracta una vegada més de l'eterna historia de la causa que ataca y de l'organisme que's dóna o que triomfa segons siga sa força de resistència o segons, també, el *moment fisiològich*. Un individu pesat, encara que robust, se trobarà en males condicions y serà ben pitjor si a més és curt de talla, puix pera fer certa mena de sortides cal no tenir les cames en desproporció ab el terreno que s'hagi de trepitjar. Qui sàpiga estalviar les seves forces pot-ser faci millor paper que un altre més fort que ell, però un xich cap-trencat per una disbauxa accidental. Dels malalts del cor o dels pulmons ni cal parlar-ne.

Es, donchs, indispensable, durant els dies d'entrenament preparatori, menjar bé y dormir millor; en una paraula: *saldar bè'l dèficit orgànich*.

Y si malgrat això tinguessim d'heure-ns-e-les ab l'anèmia cerebral, no seria mala defensa la de combatre la són irresistible ab les seves propries armes, o siga dormint un xich, tenint gran compte d'evitar el perill de la congelació y de que hi hagi algú disposat a desvetllar-nos si nostra respiració no fes massa bondat. Una ampolla de rom o de conyach pot fer molts bons serveis.

MANEL FONT Y TORNÈ

EL CASTELL DE REQUESENS

Ompli l'ànima de satisfacció trobar de tant en tant, entremig de l'esperit mercantilista de la nostra època, exemples de desprendiment en favor d'alguna idea o projecte favorable a reconstruir algun dels monuments de la nostra antiga nacionalitat; y ab major motiu encara quan la reconstrucció's fa ab verdadera consciencia, seguint les regles de l'art y el camí que les mateixes runes indiquen.

El darrer comte de Zabellà y Peralada'ns donà alguns d'aquests exemples, demostrant esser un verdader plansó de l'antiga familia comtal que tant féu per l'engrandiment de Catalunya. Ben alt y clar ho diuen Peralada y Requesens, ab son riquíssim museu y biblioteca'l primer, y ab sa torra d'homenatge y emmarletades muralles el darrer. Qui vulgui fruir la vida cavalleresca de sigles passats, qui senti amor y veneració pels grans records de la nostra historia patria, que visiti Peralada y Requesens, y estich segur de que al trobar-s'hi li semblarà viure uns quants sigles endarrera.

Així'ns passà al menys a nosaltres quan ho visitàrem durant l'estiu de 1899, y hi passàrem uns quants dies en companyia de D. Fernando Truyols y Despuig, cohereu del darrer representant de l'avuy extingida familia dels comtes de Peralada. Admirats quedàrem de lo que val y representa'l palau de Peralada, però més admirats encara quedàrem de la visita feta al castell de Requesens.

A mitja nit havíem pujat al carruatge y a trench d'auga vegérem per primera volta'l Requesens, allà d'enllà, dalt d'un turó que s'alça enmig d'un gegantí anfiteatre format per l'esquerp murallam del Pireneu, dominant tota la vall y vessants veïnes, vestides totes elles de luxuriosa vegetació. A qui no està previngut li fa un efecte encisador veure aquella massa rogenca, ab ses emmarletades muralles y soperba torra d'homenatge, retallant l'horitzó y clapejant aquell camp d'esmeragda. No més faltaria veure-hi onejar nostra bandera patria y relluir els capells dels nostres

guerrers mig-evals pera que l'il·lusió fos del tot acabada.

A mida que'ns hi acostavem, les linies se dibuixaven millor y el conjunt prenia relleu pera patentisar-nos més y més la grandesa d'aquella reconstrucció, única, sèns dubte, en el seu genre a Catalunya, puix la de Castelldefels no se li pot pas comparar en grandesa. Allavors recordavem aquell passatge d'en Viollet-le-Duc: «Nostres velles iglesies de l'Edat Mitja, encara que estiguin despullades, no obstant són vives; lo cult catòlich no s'ha modificat; y si ha sofert, després del sigle XIII, alguns cambis en la liturgia, aquests cambis no tenen pas tant gran importancia per haver allunyat de nosaltres els edificis sagrats. Més els castells feudals pertanyen a uns temps y a unes costums tant diferents dels nostres, que pera comprendre'ls ens falta recular ab el pensament a l'època heroica de la nostra historia. Si llur estudi no té avuy pera nosaltres cap fi pràctich, deixa al menys en l'esperit una impressió molt fonda. Aquest estudi no és improductiu; fet ab serietat, esborra de la memoria'ls errors que s'han propagat sobre'l feudalisme; demostra palesament les costums revestides d'una energia selvatge, d'una independencia absoluta, a les quals convé alguna vegada retornar, encara que no'més sigui pera conèixer els orogens de les forces, encara vives per sort, del nostre país. El feudalisme era un rústech breçol; però la nació que hi passà la seva infantesa y pogué resistir an aquest dur aprenentatge de la vida política, sense morir, devia adquirir un vigor que li ha permès sortir dels més grans perills sèns esser aniquilada. Respectem aquestes runes, tant temps maleïdes, mentres estiguin mudes y rosegades pel temps y les revolucions; guaitem-les, no com a despulles de l'opressió y la barbarie, sinó com guaitem la casa deshabitada ont havem après, sota'l jou d'un director dur y fantàstich, a conèixer la vida y a fer-nos homes.»

Això y molt més pensavem tot acostant-nos a Requesens, puix al reviure en nosaltres l'història de son passat, el veyem com atlètic guerrer resistint l'invasió alarb per un cantó, y més endavant la francesa per altre.

No és nostre objecte recordar aquí les gestes del castell de Requesens, a més de que ni n'hi ha motiu, puix ara parlem de la seva reconstrucció, y avuy per avuy aquelles muralles encara no prou tacades per la pàtina del temps no tenen altra historia, ni altre fet remarcable que haver sigut alçades sobre'ls fonaments de l'antich castell y pot-ser ab les mateixes pedres regades en altre temps ab sang catalana vessada en defensa de l'independencia patria.

Ja d'un troç lluny, al dominar el conjunt, se veu a Requesens format per tres còssos escalonats: l'inferior està format per una extensa cortina de muralla ab sos marlets y matacans corresponents y ab una torra circular en son angle est; el còs mitjà'l constitueixen l'iglesia y les habitacions de la dependencia; y el superior, el més gran y perfecte, és propriament l'habitació senyorial, estant surmontat encara per la torra de l'homenatge. L'efecte estètic és gran, mirat de lluny, pot-ser més per la grandiositat del march que pel quadro en sí; però l'il·lusió s'esfuma en part a l'atravessar el llindar de la porta, puix un se troba encongít, aclaparat per aquella massa de pedra que'l rodeja, oferint nous punts de vista a cada pas.

Cal advertir que Requesens no fou reconstruït ab el fi de que tornés a servir de castell propiament dit, y per lo tant l'arqueòleg no deu estranyar no trobar-hi tots els elements ofensius y defensius propis de semblants construccions; però bastant s'ha fet per això sacrificant les comoditats dels habitants en favor de l'exactitut històrica. Això explica'l per què de les tosques y perillosoes escales que condueixen a dalt de les muralles, els llarchs y accidentats corredors y la profusió d'espitlleres y matacans que farien impossible l'estada de criatures o gent distreta en el castell.

Causa una impressió sumament agradable trobar dintre aquell recinte amurallat una hermosa iglesieta bisantina. La portada fou trasladada pedra per pedra desde un altre lloch, y son interior fou reconstruït ab totes les regles de l'art.

De les demés dependencies interiors del castell poca

cosa ne podem dir, puix no responen al conjunt, no havent-hi hagut gaire acert en la seva decoració, y és llàstima, perquè un home queda desil·lusionat. Lo que sí atrau y encisa és la torra de l'homenatge ab sa esquerpa escala y enlairada miranda. Desde ella's domina tota la vall, y enllà d'enllà, cap al Mig-dia, el pla de l'Empordà, y, més lluny encara, aquell mar ont en altre temps alguns dels Requesens, criats sèns dubte entre aquelles montanyes, cobriren de llorers les senyeres de Catalunya. Desde'l cim de semblant escambell pot apreciar-se molt bé d'un cop d'ull l'importancia de la reconstrucció: allò és una massa de pedra imponent, l'obra d'un atlant que hagués volgut escalar el cel apilant pedres sobre pedres dalt del turó. No'ns cançarem de repetir-ho: allí la massa, el conjunt, ofega'l detall, y gracies encara dels dentellats dels marlets y de que'ls diversos còssos d'edifici estan en desnivells molt diferents, puix de lo contrari l'efecte de perspectiva que tant encisa al qui desde lluny el mira no resultaria pas.

No's cregui per això que vulguem desvirtuar l'obra del darrer comte de Peralada y Requesens: molt al contrari, tant ell com el seu administrador Sr. Comalats mereixen l'enhorabona de tots els amants de les glories catalanes. Aquest darrer, sobre tot, ha sigut el verdader reconstructor, ell fou qui ple d'entusiasme resseguí pedra per pedra totes les runes, buscant els fonaments, aixecant-ne'l plano, estudiant an en Viollet-le-Duc, anant a Carcassonne a estudiar les reconstruccions fetes; en una paraula: ell ha sigut l'ànima de tot, y com a pare amantíssim ha vist créixer poch a poch la seva obra, fins a esquinçar ab sa enlairada torra la blavor del cel.

Lo que són les coses del món! El desig més gran del darrer comte era veure acabat Requesens, y Déu se l'endugué abans de que pogués conseguir-ho. S'estaven donant els darrers cops de mà pera deixar-ho del tot enllestít... y moria dintre'l mateix castell la comtesa, darrer representant d'aquella noble familia que tants y tant grans homes donà a Catalunya.

Ab recança deixàrem a Requesens, entornant-nos a Peralada, y al girar-nos, quan ja capvespre n'erem molt lluny, ens semblà veure onejar dalt de l'antena de l'homenatge la bandera comtal y que una ombra envolquellada la recullia y se l'enduya amunt, amunt, fins a perdre's ab el darrer raig del sol ponent.

Que és trist veure morir el darrer brot d'un roure centenari!

N. FONT Y SAGUÉ, PBRE.

LITERATURA ORAL CATALANA

DITXOS TOPICHS

(Continuació)

Les meravelles de Borrassà
són Can Batlle y el campanà (1).

Borrassà és bo
si no fos lo prior de Lladó;
prò, ab això y això,
Borrassà és bo (2).

A Argentona vènen oli,
a Cabrera vènen sal,
a Dosrius vènen vinagre
y a Orrius fan l'enciam (3).

(1) Can Batlle és una casa gran que res té de particular. El campanar és tot de pedra picada y desplomba una mica. Pera fer enfadar a un de Borrassà basta dir-li: *bonich campanar, si no fos tort*. El campanar de Borrassà és pera l'Empordà lo que'l de Reus pera'l camp de Tarragona y lo que havia estat *La torre de Santa Cruç* pera'ls madrilenys. Quan se vol ponderar l'altura d'alguna persona o cosa, se sol dir: És més alt que'l campanar de Reus. A Madrid deyen: *Mas alto que la torre de Santa Cruç*.

(2) Ditxo que's refereix al temps de les comunitats religioses; temps en que Borrassà pagava molts censals al prior de Lladó.

(3) Pobles de la Marina, provincia de Barcelona. Són molts els cantars

Sant Celoni vènen l'oli,
a Palau (1) vènen la sal,
y a Sant Esteve'l vinagre
pera amanir l'enciam.

A Cabrera són *negrites*,
a Argentona ja no tant,
a Dosrius les *morenites*.
Canyamàs la flor del ram (2).

A Belcaire són gent d'aigua,
al Molí són gent de vi,

que's troben a Espanya relatius a les produccions de diferents pobles. Jo he recullit els següents:

En Peñalba hacen el vidrio,
en La Almolda las jarretas,
en Bujaraloz la sal,
y en Caspe las olivetas.

En Calanda venden cocios,
en Alcoriza pucheros,
en Alcañiz buenas chicas
y en Caspe finos saleros.

A Velilla voy por higos,
á Gelsa por pimentones,
á La Almolda por botejas
y á La Zaida por amores.

Calaceite para aceite
y Caspe para cebada,
y Maella para trigo
y Favara para nada.

Tots aquests cantars són propis del Baix Aragó.

D. Fermin Caballero, en sa *Nomenclatura geográfica de España* (Madrid, 1834), publica, entre altres, el següent:

Don Benito, melones;
La Haba, habas;
Villanueva, panizo;
Nabos, Quintana.

(1) Palautordera. Els tres pobles anomenats en aquesta corranda, que és sols una variant de l'anterior, se troben al peu y a l'est del Montseny.

(2) Canyamàs és un poblet sense importancia que depèn de l'Ajuntament de Dosrius.

Sobrestany la reposada
y La Torre'l serafí (1).

Torroella, vila vella;
Castelló, vila major;
Peralada, vila honrada;
Figueres s'endu la flor (2).

CELS GOMIS

(Seguirà)

CRONICA DEL CENTRE

JANER DE 1901

SESSIONS OFICIALS

SESSIONS PREPARATORIES. — El divendres, dia 18, va tenir lloch la de la visita al Museu geològich del Seminari.

El dia 25 se celebrà la sessió preparatoria de l'excursió a Tarragona, que ha de verificar-se'ls dies 2 y 3 del vinent Febrer.

CONFERENCIES Y LECTURES

Una molt agradable vetllada de literatura clàssica va celebrar-se'l dia 4, que va complaure molt a la concurrència. El mestre

(1) Belcaire, en l'Empordà, d'aont és aquesta corranda. Lo Moli, Sobrestany y La Torre són pagesies dels encontorns de Belcaire.

(2) El Castelló esmentat en aquesta corranda és el d'Empuries. He sentit també aquesta variant:

Peralada, vila honrada;
Castelló, vila major;
si no fos la portalada (a),
Figueres fóra la flor.

D. Fermin Caballero, en sa obra esmentada, copia'l ditxo següent, referint-se a fortificacions espanyoles:

Cádiz, Santoña, Gibraltar y Figueras
son en fortaleza las cuatro primeras.

(a) Se refereix a la magnífica portalada gòtica de l'iglesia de Castelló d'Empuries.

en Gay Saber D. Guillem A. Tell va fer algunes consideracions atinadíssimes sobre la literatura grega y llatina y les dificultats de fons y de forma que ofereixen pera la traducció; passant tot seguit a tractar dels poetes elegíachs Properci, Tibullus, Ovidi y Catullus, ab gran erudició y profon coneixement dels biografats. Les traduccions llegides varen ser l'elegia XV (llibre II), *A Cynthia*, d'en Properci, la VI (llibre II), d'en Tibullus, y la II (llibre III), *Amores*, de l'Ovidi, que varen produir excel·lent efecte per sa versificació fàcil y aquella distinció y pulcritut propries de les poesies d'en Tell, semblant talment que's tractés de poesies originals, sempre més fresques y ingenues que les traduccions.

El secretari, en Rossendo Serra, després d'algunes consideracions respecte a lo que anava a fer conèixer de D. Joseph M.ª Pellicer de Dou y Pagès, va llegir *Epitafi d'una mare*, imitació de l'atribuit a Homer, que enclou un delicat pensament y l'idili XXX de Theòcrit *Al mort Adonis*, traducció fidelíssima que descriu la caça y captivitat del sanglã que va matar a Adonis, formant part de la trilogia que's va donar a conèixer l'any passat, composta del cèlebre poema *Hero y Leandre*, de Museu, y els idilis de Theòcrit y Bion d'Esmirna.

No cal fer constar que'ls traductors varen esser molt justament aplaudits, essent de desitjar que les vetllades per l'estil sovintegin més; perquè ab l'estudi dels clàssichs precisament és com ha d'educar-se en part principal la nostra literatura, massa decantada ja a lo vulgar, per regla general.

Interessantíssima va resultar la sessió del dia 25. En ella Mossèn Norbert Font y Sagué, Pbre., lleguí unes impressions referents al Castell de Requesens, en les que descriu aquell edifici fent atinades consideracions. El senyor Rossendo Serra y Pagès va donar detallades notícies de les troballes arqueològiques que actualment se van fent al Masnou, dibuixant en la piçarra alguns dels objectes trobats. Se dedueix que les excavacions actuals són de les més importants que s'han realisat. Els senyors Font y Serra foren molt aplaudits.

CURSOS

LECTURES DE CLÀSSICHS CATALANS. — Aixís com en l'anterior curs en J. Massó Torrents va llegir fragments dels nostres *cronistes* d'una manera ordenada, en el present curs alternarà les lectures de les obres dels *poetes* ab les dels *moralistes* y altres.

Pera començar va triar les obres del cavaller Mossèn *Jordi de Sent Jordi*, poeta dels més personals de l'època y que durant tot el XV^{en} segle fou molt considerat. Un poeta castellà del seu temps, el Marquès de Santillana, li dedicà una de ses millors obres: la *Coronació de Mossèn Jordi*. Entre'ls poetes lírics catalans ha d'esser col·locat en primera linia. Fou un dels més petrarquistes en la major part de les poesies que d'ell han conservat els Cançoners, però algunes obres com els *Enuigs* entren de ple en l'escola provençal y catalana.

Per les poesies que en Massó Torrents va llegir, l'auditori pogué fer-se càrrech de la rellevant figura del gran poeta Mossèn Jordi de Sent Jordi, que podria figurar en bon lloch en l'antologia mig-aval de qualsevol literatura.

CÀLCUL DE LONGITUT, LATITUT, ALTITUT Y AZIMUT. — El divendres dia 18 D. Joseph Ricart y Giralt, director de l'Escola provincial de Nàutica, donà la quinta conferencia sobre'ls mètodes senzills pel càlcul de longitud, latitut, altitut y azimut, adequats als excursionistes. Va versar sobre la determinació de l'azimut per procediments sumament fàcils y sense necessitat d'aparells, fent unes erudites disquisicions respecte a la brúixola, descrita ja per en Ramon Llull ab lo nom de boxola en lo *Fènix de les Maravelles*, molt abans d'en Flavi Givia, a qui s'atribueix l'invenció.

El conferenciant fou molt aplaudit y felicitat per la docta concurrència que assistí a l'acte.

VISITA

VISITA AL MUSEU GEOLÒGICH DEL SEMINARI CONCILIAR. — El matí del diumenge dia 20 un nombrós aplech de socis va fer una visita al Museu Geològich del Seminari d'aquesta ciutat, a fi de fer-se càrrech de la col·lecció paleontològica catalana aplegada allí per l'infatigable doctor D. Jaume Almera, prebere. Aquest, junt ab mossèn N. Font y Sagué y D. Arthur Bofill, acompanyà als visitants per entre les grandioses vitrines que contenen tota la fauna y flora fòssil catalana, podent-se fer càrrech tot-hom de l'immens material acoblat allí durant més de vint anys de treballs y fadigoses excursions a diferents comarques catalanes.

La provincia de Barcelona és la que hi està més ben representada, com és de suposar, a conseqüència dels treballs que en la mateixa fa'l doctor Almera pel Mapa geològich que subvenciona la Diputació.

Hi ha riquíssims exemplars dels terrenos silúrich y devònich de Montcada, Vallcarca, Brugués, Santa Creu d'Olorde, Cervelló, etcètera; carbonífer del Coll, Sant Feliu y Sant Joan de les Abadesses; triàsich, de Pontons; cretaci, de les Costes de Garraf, Marmellà, etc.; numulítich, de tot Catalunya; miocè, de Montjuich, Panadès y Vilanova; y pliocè, del Papiol, Empordà y voltants de Barcelona. Es impossible fer-se càrrech en una sola visita de tot lo que hi ha dintre d'aquelles vitrines, plenes totes elles a curull. Es veritat que allí no s'hi veuen les grans peces de vertebrats fòssils existents en altres Museus estrangers com els de Londres, París, Munich y Berlin; però en cambi hi ha una munió d'exemplars característichs de Catalunya, que criden l'atenció dels savis geòlegs que'l visiten.

El doctor Almera, a cada fauna característica que mostrava als visitants, feya una digressió geològica sumament interessant, de caràcter científich popular, de manera que'l resultat total va ser un resum de la geologia de Catalunya, mostrant una per una totes les vicissituds que ha passat nostra patria, segons el testimoni mut, però eloqüent, dels exemplars que anava ensenyant.

També van poder observar els visitants la col·lecció mineralògica catalana y estrangera, y la petrogràfica espanyola y catalana, aquesta última en formació, però doblement interessant, puix acompanya a cada exemplar una preparació microlitològica, feta en el laboratori del mateix Museu; aixís com l'abundosa col·lecció d'obres de consulta.

De pas van visitar la gran sala on s'estan montant els armaris, costejats pel may prou plorat Bisbe Morgades, que deuen contenir els vint mil volums de la Biblioteca Episcopal Catalana.

Els socis que assistiren són els següents: Doctor Almera, Artur Bofill, Mossèn N. Font y Sagué, Cristòfol Friginals, Gaza, Cardona, Serra, Flos, Farrè y Carrió, Coll y Gasch, Noguera, Garriga, Fontrodona, Capmany, Cabeceran, Carreras, Nogueras. Tots van quedar sumament satisfets de la visita y de l'amabilitat dels nostres geòlegs.

LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.